

централния купол. Западният пътешественик от онова време Лиутпранд сравнява богослужението в „Св. София“ с театрално представление.

Достатъчно е обаче само да се приближи човек до края на галериите и да надникне в подкуполното пространство, за да остане поразен от необикновеното величие и красота на този храм. В по-ранната архитектура наистина да се открият аналогии с отделни архитектурни елементи на храма „Св. София“, но такава съотношение между страничните кораби и подкуполното пространство, каквото намираме в „Св. София“, не може да се види никъде: от това място мащабът на архитектурното възприемане се променя изведнъж, оставаме смайвани от несъизмеримостта на галериите, създадени от човека, и осенящи богослужението купол. В нито една сторада древността чувството за разкриващото се пред човечка величие на всемира не е предадено така убедително, както в „Св. София“.

Наистина тази концепция е предутаждена още в Платеонна с неговия купол, подобен на небосвода. Но в античния храм това подкуполно пространство е същата онази среда, в която пребивава и човекът. В „Св. София“ то се възприема само зрителино, макар и в постоянно взаимно-отношение със страничните кораби и галериите, отредени за хората.

Това съотношение е наситено с многообразен метафоричен смисъл. Всяка част на „Св. София“ напомня за нещо, извиква определени представи и хвърля отблясъци върху съседните части. Подкуполното пространство е ярко осветено, страничните кораби тънати в полумрак. Галериите, на които стояли миряните, били ограничени от стени, а подкуполното пространство, предназначено за духовенството — от плътни редове колони. Самият купол уподобявали на небесния свод, но го сравнявали и с напътната поляна. Сигленицарий го нарича бръст, който покрива със санката си богомолците. Алегоричното разбиране на всички архитектурни форми било присъщо на византийския мисловен строй. Не бива да се забравя, че и целият храм имал такава значеие: притворът символизирал вярската община, алтарната част — духовенството, самият алтар — трона, а светците надобивали звезди. Това напомня донякъде източната символика. Но египетският храм изобразявал само преродата. Византийският имал по-широко значеие, което обхващало и света, и бога, и човека.

Ала най-същественото е, че на всички тези многообразни значеия отговаря изключителното богатство на числото архитектурните впечатления. Фотографията не е в

състояние да ни даде такава представа за „Св. София“, каквато може да ни даде например за дорийския храм. Съотношението на подкуполното пространство и страничните кораби се мени в зависимост от зрителините точки, така както диалектически се разгръщат различните следствия на една философска теза. Хората от онова време добре са доловили тази особеност на „Св. София“. Проконий пише, че в „Св. София“ нищо не задръжа погледа, но всичко излъчва такава привлекателна сила и леда, но всичко излъчва такава привлекателна сила и постоянно се променя, така че зрителият трудно може да каже какво най-много му е харесало.

Откъм страничните кораби осветеното подкуполно пространство се вижда през откритите аркади (нещо подобно намираме и в църквата „Сан Витале“ в Равена). Колоните са като че ли мърка за възприемане на подкуполното пространство. Затова пък в централния кораб тези колони сякаш се сливат със стената и се оказват съставна част на цялото колосално подкуполно пространство. Гледано откъм страничните кораби, това пространство като че ли няма ясни граници, откроява се като оброчена с колони картина; откъм главния кораб пък то се възприема като огромен, но все пак обозрим обем, ограничен отгоре от купола, а от страни — от високите стени. Двата типа раннохристиянска архитектура, централно-куполният и продълговатият, тук са слети в единно, многообразно по значеие цяло. Куполът носи в себе си нещо героично, има космическото значеие на подобие на света и заедно с това тук той се извисява над мястото, където се събират вярващите, живите хора. Обърканите, понякога дребнави и безсмислени христологически спорове, опитите да се примирят в догмите откровение и философия, божествено и човешко — всичко това е намерило свършена и убедителна художествена форма в творението на Антимий и Исидор.

Обединяването на тези противоположности е постигнато в „Св. София“ на основата на своеобразно обработваните на строителния материал. Не може да се каже, че византийските майстори са се отказали от заветите на древните архитекти. Създателите на „Св. София“ е трябвало много да мислят за здравината на своята тъй смело по замисъл сторада. Обаче те не намирали удовлетворение в това, да разкрият свойствата, природата на камъка. Не ги е вдъхновявала, както римските строители, самата задача да овладят пространството с помощта на сложни, изкусно изградени покривания. „Основа на света е духовното начало“ — учили църковните отци. Това е чувствували със своя художествен инстинкт и създателите на „Св. София“.

37914 187

